

ФІЛОСОФІЯ

УДК 141.319.8

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.1>**П. М. Білик**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-6422-5634>

аспірант кафедри теорії та історії культури

Львівського національного університету імені Івана Франка

**«ЛЮДСЬКИЙ МАСШТАБ» В РУРАЛЬНОМУ ТА УРБАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ:
СОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР***Мірило усіх речей – людина.***Протагор**

Постановка проблеми. Урбанізація є одним із найвагоміших глобальних процесів сучасності: за даними ООН, у 2020 році близько 56% населення світу жило в містах, і очікується, що ця цифра збільшиться до 68% до 2050 року [16]. Такий безпрецедентний ріст міст породжує численні виклики, яких не існувало або які були менш вираженими у менших організованих населених пунктах. До таких викликів можна віднести: розрив чи послаблення соціальних зв'язків, втрата або гібридизація ідентичності простору, невідповідність характеристик середовища «людському масштабу». Ці та інші тенденції, характерні для урбанного середовища, тільки посилюються значними демографічними змінами та інтенсифікацією міграційних процесів.

Станом на квітень 2025 року, в Україні зареєстровано 4,6 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [3]. Такі масштабні процеси змінюють моделі взаємодії між людьми, впливають на структуру локальних спільнот та потребують адаптацій механізмів соціальної інтеграції. У містах, селищах і селах сьогодні зустрічаються та вимушено співживуть люди з різним культурним досвідом, звичками та уявленнями, світоглядом, що, окрім збагачення, є в першу чергу викликом як для локальної так і прибулої особистісної чи групової ідентичності. У цьому контексті особливої актуальності набуває аналіз соціального виміру «людського масштабу» в містах як критерію, що уможливує формування більш стійких і солідарних середовищ проживання, а отже таких, що сприяють соціальній інтеграції.

В цій роботі пропонується розглянути урбанне та руральне середовище з точки зору масштабності та орієнтованості на людину в їх соціальному вимірі. **Мета дослідження** – виокремити позитивні та цінні характеристики рурального та запропонувати можливу їх інтеграцію в урбанне. Такі дії мають на меті позитивно вплинути на

якість життя індивідів у містах, завдяки підвищенню соціальної згуртованості, встановленню або укріпленню групової ідентичності, поглибленню відчуття довіри індивідів одне до одного тощо.

Результати цього дослідження, маючи універсальну цінність для різних міських контекстів, також матимуть безумовну додану вартість для розробки підходів до вирішення соціальних викликів, пов'язаних з російсько-українською війною та зумовлені нестабільними змінами демографічної структури країни. У ситуації, коли локальні контексти та ідентичності інтенсивно перетинаються, виникає потенціал соціальної напруги та конфліктів. Це підкреслює необхідність зосередження зусиль на забезпеченні соціальної інтеграції осіб, переміщених унаслідок війни, та умов формування стійких соціальних зв'язків.

Стан дослідження проблеми. Одним із підходів, що виник як реакція на перелічені виклики у класичні урбаністиці, стало дослідження особливостей становлення та організації соціальних зв'язків та спроба імплементації їх практично якісних характеристик в міста: розвиток глибшої локальної ідентичності, повернення до людського масштабу соціально-просторової організації через практики «місце-творення» (“placemaking”), утворення спільнот та громад (“community building”), створення добросусідств (“neighbourhoods”) тощо.

Досліджувати питання місця людини в місті почали ще такі представники соціології як Георг Зіммель та Макс Вебер ще на початку XX ст. Проте розквіт підходів людино орієнтованості стався вже після уроків невдач модерністського міського планування. Серед найбільш відомих сучасних праць про місто «людського масштабу» можна назвати такі як Йен Гел «Міста для людей», Колін Еллард «Місця серця: психогео-

графія повсякденного життя» (Colin Ellard “Places of the Heart: The Psychogeography of Everyday”), Джефф Спек «Правила пішохідного міста», Марк Джейн «Місто кварталів: міські села сучасності» (Mark Jayne “City of Quarters: Urban Villages in the Contemporary City”) тощо.

Для ефективного впровадження цих підходів в урбанний контекст і їх адаптацію до викликів сьогодення, важливо провести аналіз особливостей і відмінностей між сільськими і міськими середовищами та зрозуміти які виявлені характеристики могли б лягти в основу моделей покращення якості життя в містах через людину орієнтованість соціального виміру.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи руральне й урбанне середовища як принципово різні за своїми соціально-просторовими характеристиками, ми можемо припустити, що саме перше з них зберігає природну форму, більш відповідну людському масштабу. Водночас урбанне середовище, зокрема в результаті підходів епохи індустріалізації та модернізму, часто відхиляється від цієї природної відповідності, створюючи середовища, які змінюють характер соціальних взаємодій і фізичного сприйняття простору так, що якість життя в такому середовищі значно погіршується.

Перш за все, вартує приділити увагу визначенню понятійно-термінологічного апарату, оскільки, українському академічному та професійному дискурсу все ще бракує інструментальної мови для аналізу тем, які вже десятиліттями обговорюються у західній науці. Зокрема це стосується міждисциплінарної сфери «міських досліджень» та самих понять «urban» та «rural», що зазвичай перекладаються на українську як «міський» та «сільський» відповідно.

В англomовній традиції, а ми звертаємось до неї, через її фактичний статус як *lingua franca* сучасної науки, ці терміни не зводяться виключно до класифікації типів населених пунктів – «місто» та «село». Їх вживання передбачає цілий набір характеристик – просторових, соціальних, культурних, економічних – і стосується не лише формальної територіальної приналежності. Подібно, ці характеристики та відповідне ознакування якоїсь населеної території, можуть не відповідати поняттєвим парам «urban-місто» та «rural-село», адже не є тотожними чи універсально взаємозамінними.

“Urban” та “rural” – це передусім аналітичні конструкти, що позначають способи організації населеного простору та соціальних відносин, які можуть співіснувати навіть межах однієї і тієї ж територіально-адміністративної одиниці. Більше того, використання цих двох значень як дихотомічної пари все частіше піддається критиці сучасної академії. Сама «урбанізація» сьогодні, навіть

будучи загальноновизнаним планетарним феноменом, все ж вважається процесом поліморфним, змінним та динамічним [6, с. 20].

Як щодо терміну «урбанізація» та похідних від нього означень – «урбанізоване» та «неурбанізоване»? Цими поняттями справді прийнято послуговуватись в українському академічному дискурсі, проте вартує наголосити на природі творення та змісті цих визначень. «Урбанізація» означає саме процес переходу від якісних та кількісних характеристик «rural» до «urban». Таким чином, широковживані в українському дискурсі терміни «урбанізоване» та, відповідно, «неурбанізоване» справді є відносно нейтральними щодо адміністративного статусу конкретного населеного пункту та надають змогу описувати населений людьми простір не як «міський» (як «місто») чи «сільський» (як «село») у формальному сенсі, а як такий, що має або не має певних набутих рис соціально-просторового життєукладу, або, говорячи більш концептуально, такий, що зазнав або не зазнав зміни якісного стану.

Незалежність поняття «урбанізованості» від інших, формалізованих, термінів, що походять від назв адміністративних категорій населених пунктів, дозволяє застосовувати цей термін ширше, проте і тут існують певні обмеження. Саме індикатор набутості ознакуваного стану ставить певні рамки щодо універсальності застосування цього терміну. Іншими словами, цей термін має додаткову деталь в означуваному змісті, яка вказує на певну контекстну наслідковість, а цієї деталі варто уникати, у випадках, коли про контекстний процес не йдеться. Справді, «(не)урбанізоване» за своєю граматичною природою є дієприкметником, відповідно, означає не стільки стан як такий, а стан як результат певного процесу (чи відсутність цього результату, як у випадку з «не-урбанізованим»). В англomовному вжитку, аналогом «урбанізованого» буде «urbanised», що теж є дієприкметником і дійсно вказує на результат процесу урбанізації, тоді як «urban» – є прикметником стану, що позначає соціально-просторові характеристики населеної людьми території, незалежно від контексту її формування.

В цій ситуації, використання поняття «(не)урбанізованого» як універсального описового терміна має певні ліміти, відповідно, в цьому тексті, в особливих випадках, пропонується послуговуватись дещо рідше вживаними в українській професійній лексиці термінами «урбанне» та «руральне». Ці прикметники дозволяють описувати типологічні якості соціально-просторової організації без фіксації на адміністративному статусі чи динаміці його формотворчих процесів.

У подальшому викладі буде задіяний увесь понятійний спектр, окреслений вище. У переважній більшості випадків ці терміни будуть вико-

ристуватись типово, як синонімічні, в окремих випадках важливою буде нюансність значення – того, чи вказує вона на процес, чи лише окреслює певний стан як такий. Саме при такій потребі ознакувати питому якість, як таку, що не є зумовленою процесом, терміни «урбанний» та «руральний» матимуть місце бути.

Іншим важливим поняттям, яке було згадано попервах, є «людський масштаб» (“human scale”). Питання відповідності середовища, в якому людина існує, до неї самої було і є об’єктом наукових досліджень упродовж багатьох століть у різних регіонах світу. Поняття «людського масштабу» розширилось з людинознавчої категорії до людиноцентричного погляду на середовище існування, як триаду соціального, просторового (фізичного) та культурного (якісно відмінного). Від римського архітектора Вітрувія, який вперше описав пропорції людського тіла та запропонував використовувати їх для творення гармонійної архітектури, допрацьовані пізніше Леонардо і аж до Ле Корбюзьє та його «Модулора», а далі до поняття людиноцентричності, людської масштабності, універсальності дизайну середовища та всього, що створене людиною для людини. Сьогодні, дещо узагальнивши поширені визначення цього поняття, «людський масштаб» у широкому розумінні стосується організації середовища, в якому існує людина, таким чином, щоб воно відповідало її фізичним, сенсорним і когнітивним можливостям.

В урбаністиці та архітектурі середовище, спроектоване за принципами «людського масштабу», характеризується, до прикладу, такими пропорціями й відстанями, які підтримують пішохідність, особисту взаємодію та сенсорну орієнтацію, сприяючи формуванню почуття безпеки та утворенню соціальних зв’язків, приналежності та ідентичності [2, с. 62–63].

Людський масштаб це не лише про простір, але й про соціальне, що рівноцінно важливе для людини як гранично соціальної істоти. Від початку становлення людського виду, гармонійне співжиття індивідів було запорукою успішного розвитку та виживання. Виключення з групи для людини як істоти соціальної, буквально означало екзистенційну небезпеку, адже впродовж всього існування і аж ще донедавна, окрема людина майже не мала шансів на виживання наодинці [11, с. 36].

Людський вид більшість свого існування провів у тісній інтеграції з природним середовищем. Завдяки кооперації та винахідливості, навіть у найменш сприятливих кліматичних умовах, представники роду *Номо* досягали успіху в поширенні та зростанні чисельності. Втім, не всі з них змогли закріпитися. П’ять із шести одночасно існуючих видів вимерли, залишивши лише одного – *Номо sapiens*. Згідно з однією гіпотезою, інші види

були витіснені та поступово розчинилися у спільному геномі; згідно з іншою – представники виду *Sapiens*, завдяки вищому рівню соціальної організації, витіснили на несприятливі території або й фізично винищили усіх інших, подекуди навіть краще пристосованих до виживання за індивідуальними фізичними характеристиками [11, с. 19].

Згідно висновків деяких досліджень, що мали на меті дослідити орієнтованість на соціальну взаємодію, де оцінювались когнітивні спроможності приматів, здатність до складної соціальної взаємодії та глибинна орієнтованість на неї є унікальною особливістю і значною перевагою нашого виду. У дослідженні 2010 року різних видів інтелектуальної роботи приматів, в якому тестували шимпанзе та орангутангів, порівнюючи їх з дітьми 2–3 років, результати показали близькі до однакових показники при оцінці когніцій в категоріях просторової орієнтації, базової логіки, вирішення завдань чи використання інструментів, і лише результати тестування орієнтованості на соціальну взаємодію були абсолютно успішними у людських дітей та повністю проваленими приматами [12]. Що можна вважати черговим доказом еволюційної вихолощеності людини до співжиття з іншими.

В практичному плані співпроживання у групах мало значні переваги: уможливлювало більш ефективне добування ресурсів та справедливий їх розподіл через поділ праці, а також захист від середовищних загроз та інших груп. Особиста взаємодія в таких групах була вкрай важливою, адже виключно завдяки ній формувалась довіра та відчуття спільності. Типовим прикладом таких груп є палеолітичні мисливці-збирачі, малі групи чисельністю до 50 осіб, об’єднані, зазвичай, родинними зв’язками [10]. Групи вищого порядку формувались за фрактальним принципом, а соціальна взаємодія у них функціонально ускладнювалась. Малі групи формували клани чисельністю близько 150 осіб. Таке об’єднання мало складнішу модель соціальної взаємодії, але все ще базувалось на особистісних контактах.

Доказом цього є інше важливе для соціальної та гуманітарної науки дослідження британського антрополога й еволюційного психолога, який вивчав соціальну організацію людиноподібних мавп, зокрема чисельність їхніх груп, у співвідношенні до об’єму неокортексу – частини головного мозку, яка розвинулась у приматів в контексті еволюції останньою та відповідає, серед іншого, за емпатію, розпізнавання емоцій, здатність до співпраці та передбачення поведінки інших. В результаті Данбар, виявив, що відповідність між об’ємом неокортексу та кількістю членів соціальної групи різних гомінідів є прямо залежною. З допомогою методу інтерполяції ним було розраховано, що розмір неокортексу «людини розум-

ної» може дозволити формування достатньо тісних особистісних зв'язків із лише близько 150-ма індивідами [7].

Після «малих груп», на порядок більшими були «мега-групи» – близько 500 осіб, та племена – 1500 осіб. Цікаво, що саме така чисельна розрядність відповідає найбільш стійким в плані існування людським общинам, для яких характерні тривалість існування без критичних соціальних перебудов та популяційних змін [8]. У двох останніх гуртування за допомогою особистісного контакту стає неможливим, тому в таких моделях утворюються ієрархічні системи та підгрупи, проте в суто арифметичному розрахунку, кількість людей, потрібна, щоб охопити усіх інших членів групи особистісними зв'язками – 4 особи в середній «мега-групі» ($500 \div 150$) та 10 осіб в племені ($1500 \div 150$), ці числа відповідають чисельності типового нуклеарного сімейного ядра (батьки + діти) в групах мисливців-збирачів [10]. Можна припустити, що функціональна ефективність та стійкість племені почасти завдячує тому факту, що, гіпотетично, індивідові достатньо знати біля 7-ми інших індивідів (середнє арифметичне між 4 і 10) та глибоко довіряти їм, які в свою чергу є спроможні особисто знати решту для охоплення *всіх*. Звісно на практиці, в розподілі такого знання будуть зустрічатись як «зони перекривання» – одні і ті ж відомі індивіди, так і «зони невідомості» – індивіди, які незнайомі нікому з ядра 4–10 осіб. Проте, можливо, для формування відчуття довіри та приналежності до груп вищої чисельної розрядності людині важливіше не стільки *реальне знання* всіх учасників спільноти через особисті контакти нуклеарного ядра, скільки *відчуття масштабності* групи як такої, де її розмір залишається у межах, які *могли б* бути охоплені особистими зв'язками ядра найближчих сімейних стосунків. Таке відчуття може слугувати природним несвідомим лімітом комфортної чисельності людських общин, які спроможні до тривалої життєздатності та відповідало чисельності перших соціальних формувань нашого виду.

Пізніше, в ранніх аграрних і аж до доіндустріальних суспільств, потреба у великих групах з тісними особистісними зв'язками стала нівелюватись завдяки кращому адміністративно-територіальному поділу, розбудові інфраструктури поселень та їх укріплень, проте, розширені родинні мережі все ще відігравали важливу роль у виживанні. Пізніше, з розвитком засобів освоєння середовища проживання, ускладненням та удосконаленням інфраструктури людських поселень, нуклеарна сім'я стала соціальною одиницею, яка сама по собі була спроможна до ведення домогосподарства, виходження потомства та самозабезпечення. І тільки у постіндустріальну епоху, завдяки глобалізації, здешевленню та більш ефек-

тивному використанню ресурсів, індивід, вперше за всю історію, став спроможним вижити (та навіть виходити потомство) самотійно. Ця зміна в контексті еволюційної тягlostі сталась зовсім нещодавно, коли ж наші соціальні звички, поведінкові моделі, психологічні потреби, що формувались тисячі років, залишились такими, щоб несвідомо вважати колективне співжиття єдиним можливим форматом виживання [11, с. 36].

З точки зору міського планування, компаративний аналіз морфології міст та сіл є одним з найбільш вживаних інструментів порівняння урбанного та рурального середовища. Проте, міста та села – це лиш почасти антропогенний ландшафт, а все ж більшою мірою – соціальне їх наповнення, різноманітне за формами взаємодії, культурними практиками, світоглядом, одно-різномірністю тощо. Відповідно, сьогодні, соціальне, в силу важливості цього виміру як вже було описано вище, стає фокусом для дослідників організованих людських поселень.

У сучасних соціальних науках прийнято градувати рівні соціальної цілісності залежно від складності соціальних зв'язків та характеру взаємодії індивідів. Дещо узагальнивши низку підходів, можемо подати таку умовну ієрархічну схему базових соціальних формувань:

0 – **індивід** або соціальне потенціальне;

1 – **діада** (група з двох людей) – найменша соціальна одиниця; група, яка є структурним елементом всіх інших;

2 – **групи другого порядку** – мережі діад, що об'єднані певним спільним (для зручності, зазначимо найближчий/і відповідник/и в англійській мові):

– **родинна група** (kin-group) – соціальна група, пов'язана кровними та/або шлюбними зв'язками – сім'я, родина, клан тощо;

– **громада** (community, neighbourhood) – соціальна група, яка зазвичай діє в межах певного територіального простору та може мати репрезентативне, активне ядро, як формальне представництво – громада села, ОСН (органи самоорганізації населення) тощо;

– **спільнота** (community, affinity group) – соціальна група, об'єднана певною формою спільності: апіорною (етнічність, мова, релігія), набутою (ідентичність, досвід), чи інтересовою (геймерська спільнота, мистецьке коло, фандом тощо), яка може існувати як у фізичному, так і в цифровому середовищі (онлайн-спільноти);

– **формальна група** (formal group) – соціальна група, яку об'єднує певний набір правил, спільних цілей чи функція – політична партія, робочий колектив, шкільний клас тощо;

– **неформальна група** (informal group) – соціальна група, що виникає спонтанно, формується завдяки симпатії, спільним досвідам, особистим зв'язкам – компанія друзів;

– **референтна група** (reference group) – умовна група, з якою окремий індивід себе асоціює сам та/або є асоційований іншими – «середній клас» тощо. Така група необов’язково є поєднаною соціальними зв’язками, але індивіди з однієї і тієї ж референтної групи мають більший соціальний потенціал для утворення діади;

3 – **соціальне загальне** (група третього порядку) – соціум, суспільство [15; 17].

Глобальним соціальним цілим, яке вже не має чітко визначених соціальних зв’язків, є суспільство (соціум). Масштабування соціальних зв’язків перестає бути відповідним людському сприйняттю на рівні переходу соціальних груп другого порядку до соціального загального. Соціальні групи другого порядку можуть бути різними за кількісним складом, але вони все ж співмірні з числом Данбара прямої взаємодії (150) до груп непрямої взаємодії нуклеарного ядра (1500). Відповідно, встановлення відчуття взаємності та довіри в таких групах є природною.

Масштабність соціальних об’єднань другого порядку (групи), є масштабно співставними з руральними організованими населеними пунктами, оскільки кількість їх мешканців зазвичай відповідає числу Данбара та за розміром охоплює кілька соціальних груп, що межують та пересікаються між собою. Згідно перепису населення в Україні 2001 року, в Україні налічувалось 28 619 сіл, понад 3/4 з яких мали населення 1500 осіб або менше [1].

Соціальні зв’язки в сільських общинах лежать на поверхні та зрозумілі одне одному. У селі сам факт того, що тебе всі знають, уже робить тебе частиною більшого соціального цілого – навіть без активної участі у житті громади. Індивід існує в очах інших, а отже – він присутній у соціальному просторі, він визнаний. Подібно до Сартрового поняття «погляду», що трактує «іншого» як суб’єкта. «Бути-побаченим-іншим» є частиною «бачити іншого», а отже своєрідною фундаментальною основою соціального буття [5, с. 280].

Згідно численних досліджень, у людей, які виросли або проживають у великих містах, більш виражена мозкова реакція на соціальні тригери тривоги, ніж у мешканців сільської місцевості. Життя серед натовпу незнайомих викликає у нас різні види соціального стресу [9, с. 165].

Природно, збірним соціальним цілим у містах та селах можна вважати різні за розрядністю соціальні групи: у містах – це «соціум», у селах – «спільноти» (або інші соціальні групи другого порядку). Цей умовний поділ не виключає формування одних у інших, адже багато в чому залежить від кількості та щільності населення, вихолощеності групової ідентичності, відчуття спільності та навіть адміністративно-територіальної організації, яка впливає на вищеперелі-

чені. Ті ж самі об’єднані територіальні громади (ОТГ) є окремим, ще малодослідженим прикладом так званого сільсько-міського континууму, що має своєрідний вплив на соціальну організацію, інклюзію, ідентичність, соціальну залученість тощо [4]. Проте здебільшого, соціальне ціле в місті, через кількість населення, не може бути об’єднане особистісними прямими чи опосередкованими зв’язками (число Данбара через нуклеарне ядро). Це не означає, що спільнот в містах не існує, сьогодні все більше в академічному дискурсі «міських студій» напрацьовуються підходи облаштування місць, а не просторів – «місце-творення» (“placemaking”), формування спільнот та громад (“community building”), створення добросусідств (“neighbourhoods”) тощо. Проте, природна соціальна об’єднаність, в силу чисельності, притаманна якраз селам, і якраз їх подальше дослідження може результувати в напрацьованні ефективних методик спільнототворення в містах, де природно вони не формуються, відповідно не мають позитивного впливу на життя людей у містах. Спільне, відмінне та флюїдне між урбанним соціумом та руральними спільнотами вже є певною мірою дослідженою темою модерною соціологією, антропологією, географією та ще цілим рядом соціальних та гуманітарних наук.

З основних відмінностей, про які згадують найчастіше, можна узагальнити такою порівняльною таблицею [18]:

Характеристика	Урбанне	Руральне
Соціальна орієнтація	Індивідуалізм	Колективізм
Толерантність, прийняття	Високе, гнучкість	Низьке, консервативність
Соціо-економічний устрій	Технології	Сільське господарство
Одно-різномірність	Гетерогенний	Гомогенний
Соціальна близькість	Поверхнева	Глибока

Не лишнім буде згадати, що результатом тісних соціальних зв’язків для людини є не тільки комфортне життя чи зменшення стресу. Згідно найдовшого в історії дослідження щастя, яке вже понад 80 років проводить Гарвардський університет, наявність якісних особистісних стосунків – запорука щастя та довголіття, а самотність шкодить здоров’ю [14].

Схоже на те, що середовище з руральними характеристиками є справді більш комфортним і бажаним для проживання для людини на несвідомому рівні. Не зважаючи на те, що кількість населення міст невпинно зростає, все більш поширеним є тренд на «дауншифтинг» (“downshifting”) – симпліфікація формату життя з ціллю покращення ментального та фізичного здоров’я, а також комфорту, що часто має форму переїзду жителів міста в сільську місцевість [13].

Висновки. Серед безперечних переваг рурального способу життя можна назвати фізичне переміщення в більш природне, екологічно стає середовище зі значно спокійнішим ритмом життя, позбавленим, зокрема, соціальних стресів. Соціальна інтеграція індивідів в спільноти є надважливою, а руральні соціальні групи – це цінне джерело інформації та поле для досліджень при розробці підходів, які можуть зробити міста більш орієнтованими на «людський масштаб» не тільки в просторовому, але й в соціальному вимірі.

В процесі цього дослідження було розглянуто ряд мультидисциплінарних досліджень соціальності людини та окреслено механізм людської орієнтованості на соціалізацію, а також проаналізовано особливості функціонування цього механізму в контекстах рурального та урбанного середовища.

Результати цього дослідження вказують на певну чисельну закономірність стійкості сільських спільнот, що пов'язана зі спроможністю людини мати визначену кількість прямих або опосередкованих особистих стосунків. Це дає підстави припускати, що людина, з огляду на розмір неокортексу та феномен так званого «числа Данбара», може несвідомо сприймати невеликі поселення як середовище, у якому потенційно можлива довіра до всіх його членів – через наявність «ядра» соціальної структури, подібного за масштабом до нуклеарної сім'ї мисливців-збирачів.

Соціальний вимір сьогодні справедливо займає центральне місце в мультидисциплінарних дослідженнях в сфері міських студій, що підкреслює їхню беззаперечну важливість для розуміння, трансформації, управління урбаністичних процесів, а також відповіді на виклики, які є як спільними, так і унікальними для різних регіональних контекстів по всьому світу.

Література

1. Всеукраїнський перепис населення 2001 року URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua> (дата звернення: 20 квітня 2025 р.)
2. Гел Й. Міста для людей / пер. з англ. О. Любарська. Київ : Основи, 2018. 280 с.
3. Інформаційно-обчислювальний центр Мінсоцполітики України. Аналітична панель щодо ВПО. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo>. – Дата звернення: 20 квітня 2025 р.
4. Павлова І. О. Роль урбанізації та руралізації в інклюзивному розвитку сільсько-міських агломерацій України. *Причорноморські економічні студії*. Одеса, 2023. Вип. 79. С. 40–47.
5. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: нарис феноменологічної онтології / пер. з фр. В. Лях, П. Таращук. Київ : Основи, 2001. 854 с.
6. Brenner N., Schmid C. The 'Urban Age' in Question. *International Journal of Urban and Regional Research*. 2014. Vol. 38, No. 3.

7. Dunbar R. I. M. Neocortex size as a constraint on group size in primates. *Journal of Human Evolution*. 1992. Vol. 20. P. 469–493.

8. Dunbar R. I. M., Sosis R. Optimising human community sizes. *Evolution and Human Behavior*. 2018. Vol. 39, No. 1. P. 106–111.

9. Ellard C. Places of the Heart: The Psychogeography of Everyday Life. New York : Bellevue Literary Press, 2015. 362 p.

10. Hamilton M. J., Milne B. T., Walker R. S., Burger O., Brown J. H. The complex structure of hunter-gatherer social networks. *Proceedings of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*. 2007. Vol. 274. P. 2195–2202.

11. Harari Y. N. Sapiens: A Brief History of Humankind. London : Vintage, 2015. 498 p.

12. Herrmann E., Hernández-Lloreda M. V., Call J., Hare B., Tomasello M. The structure of individual differences in the cognitive abilities of children and chimpanzees. *Psychological Science*. 2010. Vol. 21, No. 1. P. 102–110.

13. Kennedy E. H., Krahn H., Krogman N. T. Downshifting: An exploration of motivations, quality of life, and environmental practices. *Sociological Forum*. 2013. Vol. 28, No. 4. P. 764–783.

14. Mineo L. Good genes are nice, but joy is better. *The Harvard Gazette*. 2017. URL: <https://news.harvard.edu/gazette/story/2017/04/over-nearly-80-years-harvard-study-has-been-showing-how-to-live-a-healthy-and-happy-life/> (дата звернення: 20 квітня 2025 р.).

15. Simmel G. The number of members as determining the sociological form of the group. *American Journal of Sociology*. 1902. Vol. 8, No. 1. P. 1–46.

16. United Nations. World Urbanization Prospects: The 2018 Revision. New York : Department of Economic and Social Affairs, 2018. 103 p.

17. Wellman B., Leighton B. Networks, neighborhoods, and communities: approaches to the study of the community question. *Urban Affairs Quarterly*. 1979. Vol. 14, No. 3. P. 363–390.

18. Yahya T., Yahya S. Social Characteristics and Differences of Urban and Rural Communities. *Journal La Sociale*. 2020. Vol. 1, Issue 5. P. 24–27.

Анотація

Білик П. М. «Людський масштаб» в руральному та урбанному середовищі: соціальний вимір. – Стаття.

В час стрімкої урбанізації, коли середовище проживання людини змінюється швидше, ніж будь-коли, надзвичайно важливим є дослідження природного комфортного для неї середовища, задля запозичення та імплементації якісних характеристик, що позитивно впливають на якість життя людини в місті. Середовище проживання людини існує в двох вимірах – соціальному і просторовому, які відрізняються у принципово різних контекстах – міському та сільському, чи то, як пропонується їх ознакувати в цій статті – урбанному й руральному.

Іншим важливим концептуальним конструктом, про який йтиметься в цьому тексті, є «людський масштаб», а також його важливість для формування середовища проживання у всіх вимірах, що є стає важливою харак-

теристикою для забезпечення високого рівня та комфортного життя індивідів в населеному середовищі.

В центрі уваги цієї статті є саме соціальний вимір та особливості формування соціальних зв'язків у великих організованих поселеннях (міст), які часто, в силу своїх фізичних розмірів та чисельності населення, нехтують чи просто не відповідають «людському масштабу», що негативно впливає на індивіда через поверхневість особистісних соціальних контактів, втрату почуття приналежності до спільноти, низький рівень довіри між мешканцями та посилення почуття самотності в місті.

В цьому тексті розглянуто результати досліджень різних соціальних та гуманітарних наук, щоб сформулювати міждисциплінарне розуміння потреб та особливостей соціальності нашого виду. Отримані результати та висновки розглянутих досліджень проаналізовано в контекстах різного за типом середовища – яке характерно місту та селу.

У цьому тексті обґрунтовується теза, що сільський (руральний) життєустрій, сформований природним поступовим шляхом, є більш відповідним людським потребам та концепції «людського масштабу» – як у просторовому, так і в соціальному вимірах. А отже, аналіз характеристик такого середовища із спробою їх подальшого впровадження може значно покращити життя людини в місті.

Ключові слова: місто, село, урбанізація, людина, соціальні зв'язки, людський масштаб, середовище існування.

Summary

Bilyk P. M. “Human scale” in rural and urban environments: the social dimension. – Article.

In an era of rapid urbanisation, where human living environments are changing faster than ever before, it is crucial to study the characteristics of environments that are naturally comfortable for people. This is essential

in order to borrow and implement the qualities that positively affect human well-being in urban settings. The human living environment exists in two interrelated dimensions – social and spatial – which manifest differently in fundamentally distinct contexts: urban and rural.

Another key conceptual construct addressed in this text is the notion of “human scale”, along with its importance in shaping the living environment across all dimensions. Human scale is presented as a critical factor in ensuring a high standard of living and comfort for individuals in inhabited spaces.

The main focus of this article is the social dimension and the dynamics of forming social connections in large, organised settlements – that is, cities. These environments, due to their sheer physical scale and population size, often neglect or fail to correspond to the principles of human scale. This misalignment adversely affects individuals through the superficiality of interpersonal contacts, a weakened sense of community belonging, lower levels of trust among residents, and an increased sense of loneliness in urban life.

This text draws on research from various social and human sciences in order to construct an interdisciplinary understanding of the social nature and needs of the human species. The findings and conclusions of these studies are analysed within the contrasting contexts of urban and rural environments.

The article argues that the rural way of life – shaped by a gradual and organic process – is more attuned to fundamental human needs and more aligned with the concept of human scale, both spatially and socially. Therefore, analysing the characteristics of such environments and considering their potential application in urban settings may significantly enhance the quality of life for city dwellers.

Key words: city, village, urbanisation, human, social relations, human scale, living environment.